ספר הקנה — מצות מפני שיבה תקום

מצות מפני שיבה תקום.

וגם אמר מפני שיבה תקום והדרת פני זקן, והנה קימה בשיבה והידור בזקן ויש תנא שאומר שיבה וחכם בעינן, ור"י הגלילי אומר אפילו יניק וחכים, ואיסי בן יהודה אומר שיבה כתיב כל שיבה במשמע אפילו זקן אשמאי, ואיסי בן יהודה לא סבירא ליה כתנא קמא דבעי שיבה וחכם ולא סבירא ליה כרבי יוסי הגלילי דאמר יניק וחכים דר' יוסי הגלילי דסבירא ליה יניק וחכים מוסיף על דברי תנא קמא ואמר לאו דוקא שיבה וחכם אלא אפילו יניק וחכים ופליג עם איסי כי לא סבירא ליה כאיסי כל שיבה במשמע דאי סובר כאיסי כל שיבה במשמע אם כן מה בא איסי להוסיף אדר' יוסי הגלילי מאחר שר' יוסי הגלילי לא פליג אכל שיבה במשמע, ועוד כי קאמר ר' מאי איכא בין ר' יוסי הגלילי לתנא קמא והשיב איכא בינייהו יניק וחכים ישיב איכא בינייהו יניק וחכים וכל שיבה במשמע, אלא מדלא השיב הכי אבל אמר איכא בינייהו יניק וחכים שמע מינה דבכל שיבה במשמע ר' יוסי הגלילי כתנא קמא סבירא ליה ולא כאיסי, והנה עתה תנא קמא אומר (שיבה וחכם) אבל יניק וחכים וכל שיבה במשמע לא, ור' יוסי הגלילי אומר יניק וחכים אין שיבה במשמע לא, ואיסי בן יהודה אומר אפילו שיבה בלא חכמה, תנא קמא פליג עם ר' יוסי הגלילי ביניק וחכים ועם איסי בן יהודה בשיבה במשמע, ואיסי פליג עם ר' יוסי ביניק וחכים וכל שיבה במשמע.

אל"ר תנא קמא דבעי שיבה וחכם מנא ליה מי כתיב מפני שיבה חכם תקום שיבה כתיב כל שיבה במשמע, ור' יוסי הגלילי מדאמר יניק וחכים אם כן סובר לעולם חכם בעינן בקימה והא שיבה כתיב ולא יניק.

וכי תימא זקן דריש ור"ל זה קנה חכמה אדרבא שיבה כל שיבה במשמע.

וזקן פירושו זה קנה אשמאי כי לא משתמע חכמה.

אמר לו בני שיבה זו צריך לקום מפני כבוד השיבה העליון הוא כתר עליון, ומלת שיבה משמעו אין פירושו רוב זקן או אפילו זקן רק ליבון הזקן יקרא שיבה, והואיל וזיכהו השי"ת בליבון שער דוגמא עליונה אם כן דין הוא לכבדו ולעשות קימה ולא די בהידור, וכששב ואמר והדרת פני זקן אין זה ליבון גמור ועל כן עשה לו הידור ואין צריך קימה, מכל מקום סובר תנא קמא כי אין הדוגמא דוגמא רק כשמבין דוגמתו וזהו חכם אבל בלאו הכי פטור אתה, ויניק וחכים הואיל ועדיין לא הגיע לדוגמא העליונה אין לקום מפניו אף כי הוא חכם, ובא ר' יוסי הגלילי ואומר אמת הדבר כל מה שאמרת אם אינו חכם לא, מכל מקום ביניק וחכים אני חולק כי נהי שלא בא לדוגמא לגמרי מכל מקום מפני כבוד חכמה עילאה יש לקום מפניו, ויניק וחכים כשהוא חכם גמור דינו כשיבה וחכם ועשה לו קימה וכשאינו חכם גמור דינו כזקן ודי לו בהידור, ואתא איסי ואומר לא כתנא קמא שאמר שיבה בעינן ולא כר' יוסי שאומר אפילו יניק וחכים, אלא ה"ק קב"ה כל שהוא דוגמא עליונה לענין הליבון אפילו זקן אשמאי שהרי שיבה נאמר סתם, ואמר והדרת פני זקן לומר לך שיבה והוא גוי דינו כזקן בעלמא ודי לו בהידור, ואמר ר' יוחנן הלכה כאיסי בן יהודה כי הכיר וידע שאיסי כוחו למעלה גבוה מתנא קמא, גם אמר הלכה כר' יוסי ביניק וחכים מפני כבוד חכמה עילאה, אבל כתנא קמא שאמר שיבה וחכם דוקא אין הלכה כמותו, ודע בני כי האמת שגם הגוי נכלל בשיבה תקום שהדין נותן לעשות לו הידור ולא קימה, כי מאחר שכללם הקב"ה בשבע מצות אם כן יש בהם ממש כי לא לחנם אמרו רז"ל גוי שקדש אשה חוששין לקדושין דלמא מעשרת השבטים הוא ובא בגוי הכא נמי לא שנא, והראיה דרבה שמו ר"ז (רוצה לומר רבה בגימטריא ר"ז) וידע והזכיר והוא עביד להו הידור ולא קימה, כי שיבתו במקום זקנה דישראל דסגי בהידור, ואין להביא ראיה מאביי דהוי קאים קמיה שיבה דארמאי כי איהו מפני דרכי שלום (עביד), אל"ר ואימא מדפסק ר' יוחנן הלכה כאיסי דכל שיבה במשמע שמע מינה דאין הלכה כר' יוסי ביניק וחכים.

אמר לו בני מאן לימא לי דהלכתא בשיבה דארמאי וביניק וחכים לא והנה יניק וחכים מעלתו רבה מזה, דע לך באמת שאם היה גוי רשע פטור אתה דשאת פני רשע לא טוב.

אל"ר שמעני כדעתך ידעתי גם אני, אך זה תאמר לי כתיב בתורה להדור פני זקן ולקום מפני שיבה ואם נעשה הידור וקימה מה איכפת ליה להקב"ה או מה תועלת לו מהידור וקימה שנעשה לבשר ודם רימה ותולעה, כי בראותו שקמו מלפניו מתגאה על מעלתו וקב"ה יתגאה עליו כענין גאה גאה שמתגאה על הגיאים ומעבירם מן העולם והגורם לזה הוא הקם ומהדר אותו, ונמצא שזה העני אף על פי שמקיים מצוה הפסיד שכרה כי היא מצוה הבאה בעבירה.

אל"ב זה איני יודע מה אפסיד קב"ה ומאי מרויח, אל"ר נשאלה לאבי, אל"ב דעו לכם כשעלה משה למרום מצאו להקב"ה דאמר מפני שיבה תקום אמר משה מה תועלת לקב"ה בקימה זו, אמר לו משה דע לך כי שיבה הוא כתר עליון ופני הכתר הוא חכמה ואמר מפני שיבה שהיא החכמה נאצלה תקום שהיא הבינה, אמר לו אדוננו מה מלת תקום, אל"ב בתק"ם ק"ם, ומה קם אמר לו קם לך ומה קם לך אמר לו קם בתולת ישראל רצה לומר נעלם אותיות תקם עולים קם כי כשתמלא תקם תי"ו קו"ף מ"ם עולה הנעלם קם, והכוונה כי הבינה בעלת הגאולה תקים לכנ"י והיא תאמר לכנ"י על ידי הווין הם תפארת ויסוד קום בתולת ישראל, וזהו בהיות חכמת אלקים זקן מלא וא"ו (נ"א ואז) מתעטפת הבינה בטלית לבנה ואומרת לכנסת ישראל קום בתולת ישראל, דעו באמת כי כאשר נקום ונהדר הדוגמא למטה למעלה נעשה פועל של ביטול גזירות דאלולי המצות חיים בלעונו, אל"ר דע לך כי אותיות תקו"ם הם מלת מתו"ק והפך המתוק מר ובזמן שתקום ותהדר ישובו הכוחות למעלה למתוק ואם לאו ישיב המתוק למר, זכאין אתון צדיקיא דקב"ה נתן לכם תורתו וגילה לכם רזיא ווי להו לחייביא ולרשיעיא דלא עסקו בתורה אבל עוברים עבירות וממשיכין הערלות ומטמטמין הצינורות, ואית דין ואית דיין אלא דמאריך אפים, אמר לו רבי עד כמה יהיה רחוק ויתחייב לקום אמר לו ד' אמות יוכל אדם להכיר שבשבילו קם, אמר לו ואימא מלא עיניו בקימה ד' אמות בהידור, אמר לו לכתוב תקום מפני שיבה והדרת פני זקן אבל עתה שהסמיך תקום והידור מה הידור ד' אמות אף תקום ד' אמות, אמר לו ולכתוב הכי ויהיה מצות קימה בד' אמות (נראה לי שצריך לומר כמלא עינו) אמר לו קומת אדם כמה הוא ד' אמות ואלה הם ד' אמות של הלכה על כן מצות קימה הוא ד' אמות.

אמר לו מה תאמר באב"ד דאמרינן מלא עיניו וכן ברבו מובהק.

אמר לו בני כל מקום שאמרו מלא עיניו אינו ברשות הרבים כי ברשות הרבים ד' אמות בלבד, אלא בבית המדרש ובבית הכנסת אפילו הם גדולים אלף אמות (כד' אמות) דייניין להו כי הבית כד' אמות של אדם.

אמר לו רבי אלא מעתה עוג מלך הבשן שהיה מעניק חמה בקומתו והיה ד' אמות באמת (איש שהם מאה באמת אדם דעלמא והיה ברשות הרבים והיה בעל שיבה וחכם הכי נמי נקום ברחוק קומתו).

אמר לו אין הכי נמי.

אמר לו רבי איזהו רבו שחייב לקום מפניו.

אמר לו בני אפילו למד ממנו דבר אחד.

שעל ידי זה משתעבדים כל הכוחות החיצונים תחת כנסת ישראל שהיא רב על כולם, וראה והבן שהרב צריך לכבד תלמידו שלא אפשר שלא למד מתלמידו כענין ומתלמידי יותר מכולם, וגם התלמידים זה את זה הואיל ולומדים זה מזה ותלמיד חכם דעלמא אפילו שאינו רבו חייב לכבדו כי הוא הנאחז תורה שבע"פ המבאר תורה שבכתב, ואפילו הכי תורה שבכתב עדיף שרומז בתפארת כי גבוה מעל גבוה שומר.

וגם אל תאמר ביש הרב עם תלמידו לא אחלק כבוד לתלמיד אלא חלוק לו כבוד כי גם הרב חולק לו כבוד, כי לא אפשר שעשה לו תלמידו התעוררות שאם הרב הזה אינו מכבד תלמידו לא עביד כמו רב ועושה היפך הדוגמא כי תפארת ישראל רבו של מטטרון ומכבדו ועושה רצונו אוי לכם המתפארים על תלמידיכם ומשתמשין עמהן בדרך התפארות ראוני כמה תלמידים יש לי ואינו יודע כי גחלים חותה על ראשו.

ודע בני באמת בזמן דעוסק במלאכתו אינו חייב לקום מפניו שכן כתיב תקום והדרת מה הידור דאין בו חסרון כיס דלא בטיל ממלאכתו בהידור אף קימה שאין בו חסרון כיס ואם יקום בטל ממלאכתו.

אמר לו רבי שומו שמים על זאת כי ד"ח אינן מקובלים בשכל ואינן נכנסין באוזן דאם כן סוכה אל יעשה טלית אל יתעטף תפילין אל יניח מזוזה אל יקבע מפני שיש בהם חסרון כיס אם מפני שיבה תקום היא מצות עשה יקימנה ואפילו יש בה חסרון כיס ואם אינה מצוה למה נכתב.

אמר לו בני לא דמי פועל למטה פועלים למעלה וזהו וברכך בכל מעשי ידיך ועדיף מלאכתו מקימה אף כי היא מצוה שאינה מתבטלת לגמרי שבמקום קימה יעשה הידור.